

Vak: Geschiedenis

Titel: Welke historische betekenis heeft de doedelzak?

0) Inleiding

Om dat ik weinig bekend ben was over doedelzakken in combinatie dat ik totaal niet wist waar ik mijn Profielwerkstuk moest overgaan, heb ik besloten om mij Profielwerkstuk te houden over “doedelzakken”. Van jongs af aan was al gefascineerd van de muziek van de doedelzak, dat komt vooral door het typerende geluid van de doedelzak. Een nummer is mijn altijd bij gebleven van de doedelzak en dat is het nummer De Scotland the Brave.

Als Ik aan een doedelzak denk, denk ik aan de “De Scotland the Brave”. Dat is een van de bekendsten doedelzak nummers. Maar van oudsher komt de doedelzak helmaal niet uit Schotland. De doedelzak kwam daar pas rond 1400, want de doedelzak is een van de oudste instrumenten in de wereld. Hoe kan dan toch de Schotse doedelzak zo zijn doorgedrongen in onze samenleving of zijn meerderen doedelzak? We we weten weinig over de doedelzak allen dat we denken dat die uit Schotland komt. Over dat laste heb ik een korte enquête gemaakt die te vinden is op de lasten bladzijden.

De hoofdvraag luit dan ook als volgt. *Welke historische betekenis heeft de doedelzak?*
Om dit kunnen beantwoorden, beantwoordt ik stapsgewijs de deelvragen:

- 1) Hoe is de doedelzak ontstaan? (wanneer, waar komt de naam vandaan, enz.)
 - 2) Hoe is de doedelzak tot iets typisch Schots geworden?
 - 3) Welke functies heeft de doedelzak; wanneer en waarom wordt de doedelzak gebruikt?
 - 3b) Verschil in soorten doedelzakken?
 - 4) Hoe wordt een doedelzak tegenwoordig gemaakt?
 - 5) Wat is de toekomst voor de doedelzak zoals we die nu kennen?
 - 5B) Moet de doedelzak concurreren met anderen instrumenten
- Soort onderzoek: literatuuronderzoek
- 6) Wat kost een doedelzak
 - 7) Nederlandse Organisatie van Doedelzakbands N.O.v.D.B.
 - 8) Enquête
 - 9) Conclusie

1) Hoe is de doedelzak ontstaan?

Wanner

Het typische Schotse doedelzak die we hedendaags kennen is niet eens 300 jaar oud. Maar de oorsprong van de doedelzak is echter al duizenden jaar oud. Want rond om Egypte zijn eenvoudige rietfluiten gevonden die we kunnen zien als voorloper van de doedelzak die we nu gebruiken. Maar verschil was dat de eerste soorten geen luchtreservoir hadden.

De AULOI (letterlijke betekenis 'buizen') bestond uit twee blaasinstrumenten. Op ieder buis waren gaten die op verschillende hoogte zaten waardoor er toonhoogteverschillen konden ontstaan. De eerste versies werden direct met de mond bespeeld, maar later werd tussen de mond en de AULOI een luchtreservoir toegevoegd. De oudste die gevonden is was 3000 jaar voor Christus in Oud-Egypte. De AULOI legden een basis voor Egyptische muziek. Hoe deze muziek precies heeft geklonken weet men tot op heden niet, men is nog steeds bezig om de muzieknotatie te ontcijferen. De muziek was vrij eentonig en is gebaseerd op hele toonafstanden maar het lasten is niet zeker te zegen omdat er oude Japanse fluitkunstenaars bewijzen dat het, door de fluit bewegen en de lippen te verplaatsen anderen ton konden worden geproduceerd. En daarom werd de AUOLO vooral bekend uit de Griekse Oudheid (de tijd van de Grieken).

In een boek dat meer dan 500 jaar voor Christus is geschreven, is er notatie gemaakt over de zes "Babylonische muziekinstrumenten". In het notatie stond het Aramese woord "**soem.pon.jah**" wat vertaald wordt als doedelzak. Omdat we niet zeker weten hoe de Babylonische muziekinstrument eruitzagen, leek het als goed is op de doedelzakken die in het midden oosten (Azië) te vinden zijn.

Via de verspreiding door het Romeinse leger verscheen de AUOLI in Europa en Noord-Afrika. Op deze wijzen werd het instrument verder ontwikkeld en daardoor ontstond er wel meer dan 200 verschillende doedelzaktypes. In hoofdstuk 3B zullen we enkele van deze types behandelen

Na de 9 eeuw kwam er een nieuwe innovatie van doedelzak, de bourdonpijp werd toegevoegd. Later werd de doedelzak uitgebreid met een meerdere bourdons. De bourdons zorgen voor de tonen (geluid) van de doedelzak.

We onderscheiden tegenwoordig twee doedelzak families (de familie van de Oost- Europese doedelzak en de ander is van West-Europese doedelzak familie). Het verschil is licht bij de chanter. Om deze toch ff kort toelichten:

De *Oost-Europese chanter* heeft een holte in het instrument die recht is en is enkelriet (zorgen voor het geluid)

De *West-Europese chanter* heeft een holte die schuin lopend (taps) is en heeft een dubbelriet.

Waar komt de naam vandaan

Er zijn verschillende namen waarmee het instrument in de loop van de geschiedenis. Van muse en cornemuse in de 13e eeuw, pijpzak of lullepijp in de 16e eeuw, tot doedelzak of moezelzak in de 18e eeuw.

Drie miniatures uit de Cantigas de Santa Maria (13e eeuw) met voorstellingen van de doedelzak.

Doedelzakken zonder drone pijp (bourdon pijp)

Doedelzak met vier drone pijpen (bourdon pijp)

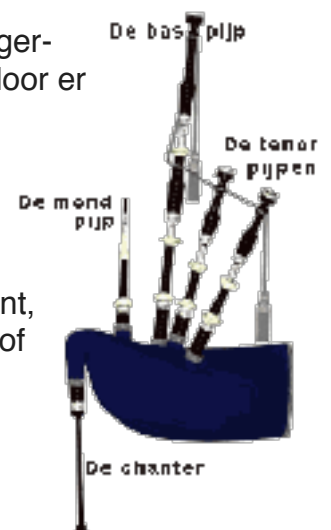

Doedelzakken zonder drone pijp (bourdon pijp)

De onderdelen van een doedelzak.

De Schotse doedelzak bestaat uit verschilden onderdelen:

- **De mondpijp** Met deze pijp plaats je de “de zak” van de doedelzak op. Doordat er een terugslagklep op het einden van de zak is bevestigd word er druk uitgeoefend op in de zak.
- **De chanter** zorgt voor de melodie die kan worden gespeeld met 7 vinger-gaatjes en duimgat aan de onderkant. Het lucht komt uit de zak waardoor er ongebroken geluid kan vormen.
- **Rietbladen** bevinden zich in elke bourdon-pijp. Door de trillingen ontstaat er geluid.
- **Bas-bourdon(pijp)** Die zorgt voor de lage tonen “bas” van het instrument
- **Tenor-bourdots(pijp)** Die zorgt voor de hoge tonen van het instrument,
- **De zak** is gemaakt is van dierenhuid(leer) en is meestal bedekt met stof in Schotse ruit.
- **Riet(bladen)** zorgen voor het geluid van de doedelzak

2) Hoe is de doedelzak tot iets typisch Schots geworden?

De erg luide tonen was perfect voor hun manier van oorlogen voeren maar ook de Highlands (dat er meer vrije ruimte was) en was meer gelegenheid om buiten te spelen.

Rond 1590 werden Scholen (colleges) opgericht om doedelzakles te geven. In deze colleges ontstonden zich de *Ceol Mor* of *Piobaireachd*, beter gezegd: de klassieke muziek van de doedelzak waar de grootste composities uit de muziekwereld werden gemaakt.

De opstand van Jacobieten in 1745 werd geleid door prins Charles Edward Stewart, kleinzoon van Jacobus II. Hij kwam naar Schotland om de troon op te eisen. Doordat hij diep in Engeland binnen kon dringen zorgden dat voor veel paniek maar werden uiteindelijk geconfronteerd met de Engelse Legermacht die diep in Schotland terug dreef. In 1746 kwamen beide legers elkaar op Culloden Moor tegen waar Jacobieten (aanhangers van James die het er niet mee eens waren dat de Conventie Willem tot koning gekozen had) werden afgeslacht. Vanaf dat moment werden er voor de Schotse Hooglanden strenge maatregelen afgekondigd. Vanaf nu was het bespelen van de doedelzak en het dragen van de kilt verboden in Schotland. Daardoor verdween de colleges en was er in deze tijd een onzekerheid over het blijven bestaan van de highland doedelzak. Later werd het spelen weer toegestaan.

*A Piper of a Highland Regiment.
From Grenada Military Antiquities, 1766.*

Op verschillende plaatsen werden Highland Societies opgericht in Londen was de eerste in 1778. Zij hadden als doel de tradities van het leven in de Highlands levendig te houden en in erkenning te herstellen maar ook om de overblijfselen van de Keltische literatuur te behouden en te verbeteren. Er werden doedelzak competities georganiseerd en zo werd het de favoriete instrument van de Schotse soldaten. Het gebruik van de kilt heeft ook ertoe bijgedragen dat de populariteit van het instrument.

Toch blijven we denken dat het typische Schots instrument is, maar het zijn eigenlijk maar drie soorten die uit Schotland komen, de Highland Pipes, small pipes en de Northumbrian pipes. De bekendste is hier van de Highland peps doordat het instrument wordt gebruikt in het Britse leger doordat het een erg luid instrument is. De andere twee soorten hebben een veel hoger bereik en is daarom meer gebruik in combinatie met andere instrumenten.

In Schotland wordt de doedelzak bij veel officieel en ceremonieel gelegenheden gebruikt.

3) Welke functies heeft de doedelzak? (wanner & waarom)

De doedelzakken speelden een belangrijke rol bij het verzamelen van de troepen voor begin van de oorlog en daarom werd de doedelzak als een militair instrument beschouwd. De doedelzak wordt tegenwoordig overal voor gebruikt. Of het nu gaat om een bruiloft, zakelijke functies, feesten, begrafenissen en bijeenkomsten.

3B) Verschil in soorten doedelzakken?

Tot 1900 had vrijwel iedere land in Europa zijn eigen variaties op de “standaard” doedelzakken, soms zelfs meer dan een. De tijd van urbanisatie en industrialisatie zijn heelaas veel vormen verdwenen. Enige die nog is overgebleven is de Schotse doedelzak, de meeste bekenden doedelzak ter wereld, maar er waren er veelmeer. Er zijn wel bijna vierhonderden verschillende soorten doedelzakken, dat komt door de vorm van de doedelzak verschilt per land, waardoor er heel veel verschillende soorten doedelzakken bestaan

Enkele van de verschillende soorten doedelzakken over de hele wereld zijn de Binioù uit Frankrijk den Pijpzak uit Nederland, De Dudelsack van Duitsland en de Bock van Oostenrijk. zoals je kunt zien is er een variatie in naam, maar is ook variaties in de basisconstructie van de pijpen. Waardoor elke soort doedelzak zijn eigen uniciteit (mooi woord he;-) heeft in de regio van herkomst.

In West-Europese zijn erg veel soorten doedelzakken te vinden die erg lijken op de Schotse Highland doedelzak. In Duitsland heeft de Dudelsack is een traditionele doedelzak die erg veel lijkt op de Schotse doedelzakken. ook de Uilleann-pijpen, de Ierse versie van de doedelzakken die vandaag nog steeds in de Ierse volksmuziek worden gespeeld.

Om dezen vierhonderd doedelzakken toelichten, heb ik er voor gekozen om paar toe te lichten dicht bij huis.

Dudás (Letland)

Dezen soort doedelzak is afkomstig uit Letland. Hij is voor het eerst verschenen in Lofn in de 15e eeuw. Het is leuk om te zien dat het be spelen van de Dudás verboden was (1753) want in Schotland was dat ook. Maar nu wordt instrument bijna verdwenen in het grootste deel van Letland.

Binioù (Frankrijk)

Heb speciaal dezen gekozen, want zijn twee doedelzakken genaamd Binioù. De traditionele binioù-bihan (bihan betekend klein) en de binioù-beha's (beha's betekent groot). De binioù-beha's is wezenlijk hetzelfde als de Schotse Highlands doedelzak. De binioù-bihan die is een octaaf hoger dan de Schotse Highlands.

Bock (Centraal-Europa)

Dezen werden gespeeld in Centraal-Europa (Oostenrijk, Duitsland, Polen en het voormalige Tsjechische Slowakije). De naam *Bock* verwijst naar het gebruik van geitenvellen. Want opvallend maakt, dat de uiteinde van de chanter bevindt zich een hoorn. Ook heeft die een

balg waardoor je niet hoeft te blazen waardoor de doedelzak speler mee zou kunnen spelen.

Pijpzak (Nederland en België)

Is helaas niet een hele interessante soort doedelzak en lijkt heel erg op de *Cornemuse du Centre franse*. Is afkomstig uit het Midden-Frankrijk. Wel was de Cornemuse voorloper van de naam *Pijpzak*. Wat je eerder in het verslag kon lezen.

4) Hoe wordt een doedelzak tegenwoordig gemaakt?

De pijpenmaker importeert hout uit de African Blackwood voor de chanter en bourdons. Dit hout wordt in een periode van drie tot zeven jaar gedroogd. Wanneer het hout droog genoeg kan de pijpenmaker een gat in het stuk hout maken. En daarna met de draaibank een mooie pijp van maken. De bourdons zijn afgewerkt met was, olie, lak of vernis. Dat is afhankelijk van het gebruikte houtsoort, maar ook de stijl van het soort doedelzak. De chanter wordt op de zelfde manier gemaakt, maar hierbij wordt in de chanter het boren of frezen van vingergaten in de pijp. Daarna wordt er in elke bourdon het riet geplaatst voor het geluid. Die worden met de hand gemaakt van metalen buizen en waterriet.

De doedelzak zakken zijn gesneden uit elanden of koeienhuid(waarom). De huid wordt opgevouwen en de zijanten van de tas wordt uitgesneden als een spiegelbeeld. Als alles op zijn plaats ligt kunnen de randen en naden aan elkaar worden genaaid. Dit proces van het naaien van zo geheten tas duurt ongeveer twee uur.

Vervolgens worden alle onderdelen samen gevoegd tot een doedelzak. Daarna begint het proces van afwerken van de doedelzak. De houten pijpen worden glad gemaakt doormiddel van schuurpapier. Vervolgens wordt verwarmde olie of was aangebracht met een fijne doek. Als wordt gekozen om de pijp af te werken met lak of vernis dan wordt dit aangebracht met een brede kwast of besproeid in een spuitcabine.

5) Wat is de toekomst voor de doedelzak zoals we die nu kennen?

Moeilijk te bespelen

De doedelzak is niet makkelijk te bespelen, maar is niet onmogelijk. Dat geldt ook voor anderen instrument maar daar is veel meer aanbod in les in je eigen regio. Er bestaan talrijk aan muziekscholen in Nederland die Doedelzak les aanbieden. Ze krijgen eerst les op een chanter (sort blokfluit maar dan aan vingerzetting) als ze dat beheersen gaan overstappen naar op doedelzak. Dan komen alle vaardigheden bij elkaar: Het blazen, de druk goed houden, letten op de vingerzetting, de muziek uit het hoofd spelen en eventueel het marcheren.

Er is een eventueel vervangbaar instrument

Bij samenspel in de Schoten doedelzak helemaal voor geschikt, want is namelijk instrument dat bedoeld is voor het slagveld en heeft beperkte toonhoogte van 1 octaaf. Daarom is zeker vervangbaar, maar bij de doedelzak gaat vooral om het typerend geluid van het instrument. En zijn geen "echt" instrument die zo dicht komen bij het geluid van de doedelzak. Maar bestaat wel een digitaal instrument "Ross Electronic Bagpipes" die het exacte geluid heeft van een doedelzak.

Waarom spelen mensen nog terwijl het moeilijk bespelen is.

Doordat het Schotse doedelzak heel eigen cultuur heeft geleid door de wereld, hebben mensen een standers beeld over een doedelzak. Dat onder de kilt geen onderbroek word gedragen(van oorsprong was dat) en dat de doelzak uit Schotland komt. Zijn zo de stander uitspraken als men het heeft over de doedelzak. Daarom is kans klein dat dezen beeld word veranderd en dat de traditionele doedelzak zou gaan verdwijnen. Tegenwoordig word het bespeeld op bruiloft, zakelijke functies, feesten, begrafenissen en bijeenkomsten. Zien jullie al over een korte iemand staan met een elektronische doedelzak?

Ambacht

Helaas verdwijn wel de ambacht van de doedelzak. Er bestaan steeds minder mensen die doedelzak kunnen maken door vergrijzing. Weinig mensen willen de behendigheid van het maken van een doedelzak overnemen.

5B)Moet de doedelzak concurreren met anderen instrumenten?

Omdat dit nog niet is onderzocht zal ik het zelf gaan onderzoeken. Ik zal dit doen door middel van een literatuuronderzoek.

Als er word gekeken naar de 10 meest populaire instrumenten ter wereld. Staat de Trompet op nummer 10 met daar opgevolgd de Klarinet en daarna staat de Saxofoon op plekje 8. De fluit die van hout is gemaakt staat op nummer 4. In dit onderzoek laten we alle doedelzakken buiten beschouwing behalve de meeste bekenden doedelzak uit Schotland *Highland peps*. Doordat eigenlijk allen dezen relatief veel woord bespeeld. Overal waar doelzak staat beschreven verwijzen we naar de Schotse Highland peps.

Doordat de blokfluit in de top 5 staat met het meest populair instrumenten komt doordat het een van de oudste muziekinstrument (37.000 v.chr) is in onze samenleving. Dat de fluit een houten blaasinstrumenten is logeïs maar wat de meesten mensen niet weten dat de doedelzak ook onder dezen categorie valt. Een van eerste voorlopers van doedelzak (AU-LOI) was heel stuk later rond 3000 v.chr. en dat was ook sort van fluit.

De blokfluit is wel een heel stuk makkelijk te bespelen want is perfect voor kinderen die bijvoorbeeld saxofoon of klarinet willen spelen. Voor de doedelzak geldt dat helaas want anders, want daar duur een basis opleiding tussen de 2-3 jaar. Dat is ook reden dat er steeds minder mensen komen die het bespelen van een doedelzak beheersen.

Niet allen dat het lastig te bespelen is reden dat concurrentie met anderen instrumenten. Maar doordat er tegenwoordig alles met computer kan worden gemaakt, is niet meer noodzakelijk om het te kunnen bespelen. Doordat tegenwoordig grote deel van de muziek digitaal gemaakt word met samples. Is dit zeker groten concurrent van de doedelzak doordat de geluid van doedelzak met een druk uit de speakers verschijnen. Maar dat geldt natuurlijk ook voor anderen instrumenten.

In Schotland heeft doedelzak veel minder concurrentie, want in Schotland word doedelzak nog steeds veel toegepaste in traditie. Door een constante vraag naar doedelzakken zal de doedelzak zeker populair blijven in het Schotland.

Ook zijn er nauwelijks vrouwen die doedelzak spelen, want bij anderen instrument niet het geval is. Wat ook reden in om eerder geneigd te zijn om een ander instrument te gaan bespelen.

6) Wat kost een doedelzak

Doordat gebruik te maken van kunststof buizen ligt de prijs van een doedelzak rond de 560 euro tot 950 euro, afhankelijk van de soort versieringen. Maar als er gebruikt word gemaakt van Blackwood pijpen kan dat zo tussen de 800 en 5000 euro liggen. Maar dat is afhankelijk van de versiering. Als de doedelzak gegraveerd is met zilver en goud zijn de kosten aanzienlijk.

Je kunt ook doedelzakken rond de 250 euro kopen, maar deze buizen zijn van lage kwaliteit en is meer schikt voor kunst. Het is moeilijk deze buizen correct te laten spelen en is daarom groten frustratie voor beginnende spelers.

7) Nederlandse Organisatie van Doedelzakbands N.O.v.D.B.

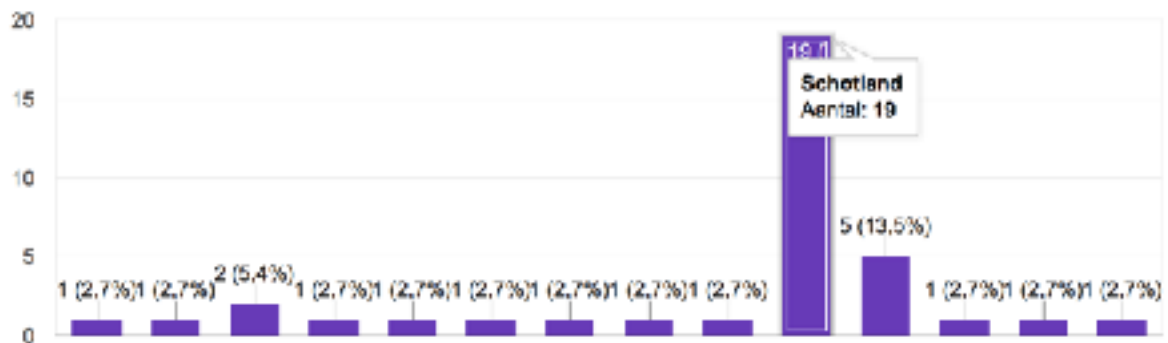
Is een organisatie die als doel heeft de Schotse muziek stimuleren en sterven naar continue verbetering van het kwaliteit van de Nederlands doedelzakbands. Ieder jaar zorgen hun voor verschillende competities. Dezen wordt voor bands maar ook voor solo spelers georganiseerd. De competities worden beoordeeld door juryleden uit Schotland of Ierland. Wanneer de organisatie is opgericht is niet precies bekend

8) Enquête

De resultaten van de enquête zijn niet anders dan verwacht. De plaats waar de meeste mensen dachten waar de doedelzak “vandaan komt” was Schotland. Wat wel opmerkelijk was dat ruim 35 ondervraagt mensen Schotland invulden met het jaartal 1500 N.chr. Wat ook “ongeveer” klopt want de eerste Schotse Highland doedelzak was er rond 1400 N.chr. Een korten toelicht waarom ik het jaar 3000 V.chr heb gekozen omdat toen allereerste soort van doedelzak is gevonden “AULOI”

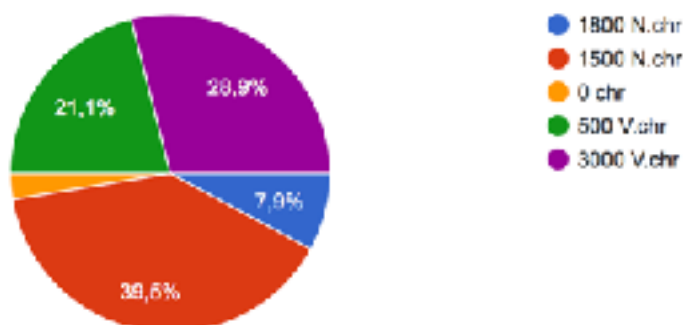
Waar komt volgens uw de doedelzak vandaan?

37 reacties

Hoelang denkt uw dat de doedelzak bestaat?

38 reacties

9) Conclusie

Dat de doedelzak niet uit Schotland komt is ons wel duidelijk. Het is zeker interessant onderwerp, waar paar dingen weinig overbekend was. Achteraf had ik denk wel iets algemenere onderwerp gekozen, dat was voor me zelf stuk makkelijker geweest. Het was zo nu en dan best frustrerend dat sommige dingen bijna onvindbaar waren. Ook veel dingen waren geschreven in het engels. Maar alle die tegenslagen makten wel een extra uitdaging om er toch welgevormden PWS van te maken waar voor als nog niks stond op scholieren.nl.

De doedelzak zelf heeft een rijk aan geschiedenis en heeft loop den eeuwen verspreid over de helen wereld. Helaas zijn bijna alle soort verdwenen, maar zal de welbekenden Highland doedelzak nog velen eeuwen voor worden gedragen op generaties.

Bronnen

Tekst

<https://wol.jw.org/nl/wol/d/r18/lp-o/102002889>
<http://static.digischool.nl/mu/leerlingen/mt/instrumenten/doedzak.htm>
<http://www.bagpipe.nl/Pgeschiedenis.htm>
https://nl.wikipedia.org/wiki/Aulos_%28blaasinstrument%29
<http://cobra.canvas.be/cm/cobra/muziek/1.647322>
<http://www.madehow.com/Volume-6/Bagpipes.html>
<http://musicologie.baloney.nl/main/cultuurhistorie/cultuurhistorie.doedzak.htm>
<http://musicologie.baloney.nl/main/danshistorie/danshistorie.ierlandschotland.htm#high-landdance>
<http://www.schotlandvoorbegginners.nl/typisch-schots.htm>
<http://www.tweedledum-tweedledee.nl/instrumenten.html>
<http://www.bagpipes.co.uk/types-of-bagpipes.html>
[https://de.wikipedia.org/wiki/Bock_\(Dudelsack\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Bock_(Dudelsack))
<https://en.wikipedia.org/wiki/D%C5%ABdas>
[https://en.wikipedia.org/wiki/Bock_\(bagpipe\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Bock_(bagpipe))
https://fr.wikipedia.org/wiki/Cornemuse_du_Centre
<https://ipfs.io/ipfs/QmXoyvizjW3WknFiJnKLwHCnL72vedxjQkDDP1mXWo6uco/wiki/Doe-delzak.html>
<https://plazilla.com/page/4295086275/de-10-meest-populaire-instrumenten-ter-wereld>
<http://www.bagpipes.co.uk/bagpipes-today.html>
<https://www.novdb.nl/?lang=nl>
http://www.dbnl.org/tekst/_ons003198401_01/_ons003198401_01_0031.php
<http://www.mozaiekje.net/index.php/muziekinstrumenten/doedelzak>
<http://www.celticbritain.net/slag-bij-culloden.htm>
<http://www.clanmacbran.nl/geschiedenis.html>
https://en.wikipedia.org/wiki/Highland_Society_of_London

Foto

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/dc/Etruscan_Painting_3.jpg
(Onderdelen doedelzak) <http://www.bagpipe.nl/image/pipepart.gif>
(AULOI) https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/dc/Etruscan_Painting_3.jpg
(Highland Regiment) <http://musicologie.baloney.nl/musicologie/afbeeldingen/highlandpi-per1.jpg>
<http://www.scottshighland.com/images/detailed/0/Ross-Electronic-Pipes.jpg>
(Ross Electronic Bagpipes)
https://t3.ftcdn.net/jpg/01/41/35/18/500_F_141351875_DQ24UZKb919DLQv284R6y64Hn-JOMSeKW.jpg (Voorblad)